

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Менеджмент».

Предметом дисципліни є вивчення сутності, характерних рис, закономірностей форм прояву розвитку господарства країн світу в історичному минулому та економічної думки з метою розширення можливостей студентів для їх повноцінного особистісного і професійного розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки:

Окремі елементи змістовного наповнення навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» розглядалися при вивченні навчальної дисципліни «Історія України». Знання набуті під час вивчення навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» можуть бути використані при вивченні наступних навчальних дисциплін: «Міжнародні економічні відносини», «Менеджмент і адміністрування», «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» є формування у студентів системи знань, вмінь і навичок проведення порівняльного історико-економічного аналізу моделей розвитку світового господарства на основі глибокого вивчення господарського досвіду минулих поколінь у різних країнах та в різні епохи.

1.2. Основними завданням вивчення навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» є засвоєння основних напрямів сучасного етапу розвитку економічних концепцій головних шкіл і напрямів економічної думки; наукових досягнень вчених-економістів; збагачення культури економічного мислення; оволодіння навичками критичного мислення; уміння розробляти пропозиції перспективного розвитку минулого. Завданнями вивчення дисципліни є вивчення теоретичних положень сучасної економічної науки в у формі лекцій та самостійного вивчення літературних джерел; практичне опрацювання теоретичних засад та конкретних методик сучасних економічних досліджень.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- закономірностей зміни форм господарського розвитку в історичній послідовності, напрямки цих змін;
- зв'язку сучасних господарських форм та їх історичних аналогів;
- зв'язку економічної політики з господарським досвідом попередніх поколінь;
- загальних тенденцій історичного процесу;
- закономірності розвитку основних факторів виробництва (землі, праці, капіталу і менеджменту) і складання їх у сучасний оптимально ефективний вільно-ринковий господарський механізм;
- суть та історичні корені протистояння різних цивілізацій;
- виникнення, становлення етапи розвитку економічної думки.

вміння:

- проводити порівняльний історико-економічний аналіз моделей розвитку світового господарства на основі глибокого вивчення господарського досвіду минулих поколінь у різних країнах та в різні епохи;
- бачити довгострокову перспективу економічного розвитку, суть соціально-економічних процесів, які відбуваються в світі;

- оцінювати й розуміти події економічної історії країн світу і України в термінах майбутнього (наслідків) і минулого (причин);

- орієнтуватися на з'ясування суттєвих, об'єктивно необхідних аспектів подій і явищ економічного розвитку країн світу і України;

способи мислення: мислити категоріями ймовірного у межах ментальної моделі "якби".

професійні, світоглядні і громадянські якості: вивчення дисципліни сприяє формуванню економічної культури спеціалістів

морально-етичні цінності : чесність, порядність, патріотизм.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин 3 кредита ЄКТС.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки.

Предмет та завдання історії економіки та економічної думки. Роль історико-економічного аналізу у формуванні економічної культури та розвитку економічного мислення. Етапи розвитку економіки та економічної думки. Основні школи і напрями економічної теорії. Методи історії економіки та економічної думки. Історія економіки та економічної думки в системі наук. Суспільні функції історії економіки та економічної думки.

Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.

Основні етапи господарської еволюції первісного суспільства (палеоліт, мезоліт, неоліт) їх характеристика. Провідні центри первинних цивілізацій, риси їх економічного розвитку. Становлення економічної думки Стародавнього Сходу. Економічна думка Стародавнього Єгипту. «Повчання Гераклеопольського царя своєму синові Мері-Кара». Вавилонське царство. Закони царя Хаммурапі. Економічна думка Стародавньої Індії. «Артхашастра». Економічна думка Стародавнього Китаю. Конфуціанство і даосизм, трактат «Гуань-цзи». Господарство первісних племен на території України. Трипільська культура.

Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.).

Характеристика етапів господарського розвитку Стародавньої Греції і Стародавнього Риму. Галузева структура економіки, основні форми організації виробництва в сільському господарстві та ремісництві, економічної функції держави. Внутрішня та зовнішня торгівля. Еволюція грошового обігу, кредиту та податків. Розвиток економічної думки античного світу. Економічні ідеї Ксенофонта, Платона, Аристотеля. Економічні погляди Катона, братів Грахів, Варрона, Колумелли. Економічний розвиток східнослов'янських племен. Модуль 2. Становлення ринкового господарства та формування економічної науки

Тема 4. Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V—XV ст.).

Основні риси і особливості європейського господарства періоду середньовіччя (раннього, зрілого, пізнього). Форми землеволодіння, галузева структура, основні господарські форми (феодалне та селянське господарство, ремісничий цех, торгова гільдія). Грошовий обіг, внутрішня та зовнішня торгівля. Роль міста у становленні ринку. Економічні погляди раннього християнства. Августин Блаженний. Економічна думка середньовіччя в Західній Європі. «Салічеська правда». «Капітулярій про вілли».

Економічні погляди каноністів. Фома Аквінський. «Сума теології». Особливості економічного розвитку Сходу. Економічні ідеї Корану. Економічні погляди Лі Гоу, Ібн Хальдуна. Економічний розвиток Київської Русі. Економічна думка України епохи середньовіччя. «Руська правда». «Повість временних літ». Галицько-Волинський літопис. Особливості господарського розвитку українських земель періоду іноземної колонізації. Магдебурзьке право.

Тема 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI перша половина XVII ст.).

Вплив Великих географічних відкриттів на економічний розвиток Європи. Сутність та особливості процесу первісного нагромадження у провідних країнах світу – Англії, Нідерландах, Франції, Німеччині, США. Мануфактурне виробництво. Економічні програми буржуазних революцій в Європі та США. Меркантилізм. Теорія грошового балансу раннього меркантилізму. В. Стаффорд (Англія), А. Серра (Італія). Теорія торгівельного балансу пізнього (мануфактурного) меркантилізму. Т. Мен (Англія), А. Монкретьєн (Франція). Передумови виникнення і економічний розвиток Запорізької Січі. Литовські статuti. Економічні погляди Б. Хмельницького.

Тема 6. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.).

Передумови промислової революції. Промисловий переворот, його джерела, напрямки та соціально-економічні наслідки. Особливості промислового перевороту у Англії, Франції, Німеччині, США. Історичні умови виникнення і загальна характеристика ранньої класичної політекономії. У.Петті (Англія), П.Буагільбер (Франція). Економічні погляди фізіократів. Ф.Кене, А.Тюрго (Франція). Зріла класична політекономія. А. Сміт, Д.Рікардо. Пізня класична політекономія: ідеї реформізму (П.Прудон, К.Родбертус, Ж.Сімонді), прагматизму (Д.Мак-Куллох, Т.Мальтус, Дж.Мілль, Ж.Сей), апологетизму (Ф.Бастіа, Г. Кері, Н.Сеніор). Формування соціалістичних ідей. Дж.Брей, Дж.Грей, Т.Годскін, Ф.Лассаль, У.Томпсон. Економічні погляди західноєвропейських соціалістів-утопістів. Р.Оуєна, А.Сен-Сімона, Ш.Фур'є. Виникнення й розвиток марксистської економічної теорії. К.Маркс, Ф.Енгельс. Виникнення альтернативної школи політичної економії. Історична школа Німеччини. Ф.Ліст. Стара історична школа. Б.Гільдебранд, К.Кнісс, В.Рошер. Господарський розвиток України у другій половині XVII – першій половині XIX ст.). Економічні погляди Ф.Прокоповича, А.Алейнікова, Я.Козельського, Г.Сковороди.

Тема 7. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX — початок XX ст.).

Основні тенденції розвитку світової економіки. Концентрація промислового та банківського капіталу як передумови створення монополій. Завершальна стадія індустріалізації та формування світового ринку. Вивіз капіталу. Колоніальна система та економічний поділ світу. Особливості розвитку економіки Англії, Франції, Німеччини, США на межі XIX-XX століть. Нова історична школа. Г.Шмоллер, Л.Брентано, КБюхер. Ідеї соціального плюралізму. В.Зомбарт, М.Вебер. Ідеї реформізму. Р.Штаммлер, Р.Штольцман. Становлення неокласичної традиції в економічній теорії. Австрійська школа теорії граничної корисності. Теоретичні погляди Є.Бем-Баверка, Ф.Візера, К.Менгера. Кембріджська школа. А.Маршалл, А.Пігу, Р.Хоутрі. Американська школа маржиналізму. Д.Б.Кларк. Економічні концепції шведської (стокгольмської) школи. Математична школа в політичній економії. Л. Вальрас, У.Джевонс, В.Парето, Ф.Еджуорт.

Тема 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX — початок XX ст.).

Економічний розвиток України на рубежі XIX-XX століть: промисловий переворот, індустріалізація, аграрні реформи, торгівля, Економіка підприємства. Утворення української самостійної держави. Економічні ідеї революційної та радикальної демократії. С.Подолінський, М.Драгоманов. Ліберально-народницька економічна думка. М. Левитський, Т. Осадчий, А.Червінський. Розвиток політичної економії в Україні. Т.Степанов, М.Бунге, І.Вернадський, М.Вольський, А.Антонович, І.Цехановецький, М.Коссовський, Д.Піхно, Р.Орженцький, О.Білімович, Є.Слуцький. М.Туган-Барановський, В.Дмітрієв. Відображення марксизму в працях українських економістів. М.Зібер. Розвиток економічної думки в Галичині. Економічні ідеї О.Терлецького. В.Навродського, І.Франка.

Тема 9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств європейської цивілізації (перша половина XX ст.).

Економічні наслідки першої світової війни для США, Англії, Франції, Німеччини. Економічна суть Версальської системи. Плани Дауеса та Юнга. Світова економічна криза 1929-1933 рр. в США, Німеччині, Англії, Франції. Започаткування державного регулювання економіки. Економічні причини та наслідки Другої світової війни для провідних країн світової економіки. Еволюція неокласичної теорії на початку XX століття. Теорії монополії та конкуренції. Дж.Робінсон, Е.Чемберлін, Й.Шумпетер. Неокласичні теорії економічного зростання. Р.Солоу, Дж.Мід. Функція Кобба-Дугласа. Зародження інституціонально-соціального напрямку. Соціально-психологічний інституціоналізм Т.Веблена. Соціально-правовий інституціоналізм Дж.Р.Коммонса. Кон'юнктурно-статистичний інституціоналізм У.Мітчелла. Зародження кейнсіанської школи. Теоретична система Дж.М.Кейнса. Поширення кейнсіанства і його особливості в різних країнах: А.Хансен, С.Харріс (США), В.Перру (Франція), Г.Мюрдаль, Е.Вігфорс (Швеція). Некейнсіанські теорії економічного зростання Р.Харрода, Є.Домара.

Тема 10. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина XX ст.).

Розгортання науково-технічної революції. Інтеграційні процеси в економіці. «Спільний ринок» як форма економічної інтеграції. Форми державного регулювання економіки. Розвиток транснаціональних корпорацій. Поглиблення криз у 70-80-ті роки та їх причини. Формування трьох центрів світового капіталізму: Німеччина, США, Японія. Виникнення і загальна характеристика неолібералізму, його школи: Лондонська (Ф.Хайск), Фрайбурзька (В.Ойкен, В.Рьопке, А.Мюллер-Армак, Л.Ерхард), Чиказька (М.Фрідмен). Неокласичний синтез. П.Самуельсон, Дж.Хікс. Посткейнсіанство. Т.Сраффа, Н.Калдор, М.Калецький, Х.Мінські. Трансформаційний інституціоналізм Г.Мінза, А.Берлі, Дж.Кларка. Технологічний інституціоналізм. Дж.Гелбрейт, У.Ростоу, О.Тоффлер. Неінституціональний напрям. Р.Коуз, Дж.Бьюкенен, М.Олсон.

Тема 11. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXI ст.).

Поглиблення інтернаціоналізації виробництва під впливом НТР. Розвиток інтеграційних процесів. Зростання впливу транснаціональних монополій й міжнародних економічних організацій на господарське життя. Глобалізація економічних процесів. Формування нової економіки. Неокласичне відродження. «Економіка пропозиції». А.Лаффер. Теорія «раціональних очікувань». Р.Лукас, Т.Сарджент. Нове кейнсіанство. Дж.Стігліц, Дж.Акерлоф. Неінституціоналізм. Д.Норт. Неомарксизм. П.Суїзі, П.Барран,

Ф.Гордон, К.Шумахер. Модуль 5.Еволюція економіки й економічних поглядів в Україні. (XX ст.)

Тема 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.

Утворення УРСР. Політика «воєнного комунізму» в Україні. Нова економічна політика. Директивний характер народногосподарського планування. Сталінська індустріалізація, колективізація та їх реальні результати. Українська економіка в роки довоєнних п'ятирічок (1928-1941 рр.). Економіка України в роки Другої світової війни та післявоєнна відбудова народного господарства. Україна в умовах кризи радянської тоталітарної системи і спроб її модернізації. Становлення довоєнної радянської економічної думки. Є.Слуцький, М.Соболев. О. Чаянов, І.Дашковський, В.Лівіцький, М.Птуха. Еволюція економічної думки періоду наростання державного тоталітаризму. Г.Петровський, Є.Квірінг, С.Косіор. Післявоєнна радянська економічна думка. О.Румянцев, М.Канторович, О.Петров, О.Рибалкін, О.Гош.

Тема 13. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-ті роки XX ст.).

Прийняття Акту про державну незалежність України 24 серпня 1991 р. Напрями ринкової трансформації економічної системи України. Роздержавлення й приватизація. Конверсія військового виробництва. Лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків. Реформи: аграрна, податкова, адміністративна, банківська, грошова. Інтеграція господарства України у світовий економічний простір. Сучасна економічна думка України (В.Базилевич, В.Геєць, А.Гриценко, А.Гальчинський, Б.Кваснюк, І.Лукінов, С.Мочерний, А.Покритан, В.Черняк, А.Чухно).

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лановик Б.Д. Економічна історія : [текст] / Б.Д. Лановик, М.В. Лазорович – К. : Вікар, 2006. – 405 с.
2. Історія економічної думки України : [навч. посібник] / [під ред. Р.Х.Васильєвої, Л.П.Горкіної та ін.] – К. : Либідь, 2015. – 278 с.
3. Історія економічних вчень : [підручник] / [під ред. Л.Я.Корнійчука, Н.О.Татаренко, А.М.Поручника та ін.] – К. : КНЕУ, 2014. – 564 с.
4. Макаренко П.М. Історія економіки та економічної думки : [навч. посібник]. / П.М. Макаренко, Л.О. Дорогань-Писаренко, Є.О. Кончаковський. – Полтава : ФОП Крюков, 2013. – 442 с.
5. Юхименко П.І. Історія економічних учень : [навч. посібник] / П.І. Юхименко, П.М. Леоненко – 4 вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2011. – 514 с.

Допоміжна

6. Бартенев С.А. Экономические теории и школы : [текст] / С.А. Бартенев – М. : БЕК, 1996. – 128 с.
7. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе : [текст] / М. Блауг – М. : Дело ЛТД, 2004. – 696 с.
8. Злупко С.М. Михайло Туган – Барановський. Український економіст світової слави : [текст] / С.М. Злупко – Львів: Каменяр, 2015. – 308 с.
9. История экономической мысли : [текст] / [под ред. А.Н.Марковой] – М. : ЮНИТИ, 2009. – 115 с.
10. Костюк В.Н. История экономических учений : [текст] / В.Н. Костюк – М. : Центр, 2006. – 196 с.
11. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли: от пророков до профессоров : [текст] / Е.М. Майбурд – М. : Дело, 2012. – 696 с.

12. Современные экономические теории Запада : [текст] / [под ред. А.Н.Марковой] – М. : Финстатинформ, 2013. – 98 с.
13. Титова Н.Е. История экономических учений : [текст] / Н.Е. Титова – М. : Владос, 2010. – 195 с.
14. Ядгаров Я.С. История экономических учений : [текст] / Я.С. Ядгаров – М. : Экономика, 2012. – 215 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Сайт Кабінету міністрів України. [Електронний ресурс] / Кабінет міністрів України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.